

Հավելված N 1
 ՀՀ կառավարության 2019 թվականի
 սեպտեմբերի 30-ի N 1291- Լ որոշման

ՏԱՐԵԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ԵՐԵՒԱՅԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ 2020 ԹՎԱԿԱՆԻ

I. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1. «Երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2020 թվականի տարեկան ծրագիրը» (այսուհետ՝ ծրագիր) մշակվել է «Երեխայի իրավունքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 33-րդ և 34-րդ հոդվածների պահանջներին համապատասխան:

Ծրագիրը կազմելիս հաշվի են առնվել Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի 2019 թվականի մարտի 22-ի N 289-Ա որոշմամբ հաստատված հավելվածի 34-րդ կետի 4-րդ ենթակետի «ա» պարբերության պահանջը:

Ծրագիրը համահունչ է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված «ՀՀ 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ծրագրի» դրույթներին, համապատասխանում է երեխայի իրավունքների պաշտպանության ոլորտում ստանձնած միջազգային պարտավորություններին և ուղղված է երեխաների, ինչպես նաև կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաների սոցիալական պաշտպանության հիմնախնդիրների լուծմանը:

II. ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՎ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

2. Երեխաների պաշտպանության ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունը պայմանավորված է Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների և շահերի պաշտպանությամբ, ոլորտում իրականացվող բարեփոխումներով, երեխայի՝ ընտանիքում ապրելու իրավունքի ապահովմամբ, երեխաների և դեռահասների առողջության և սնուցման կարգավիճակի բարելավմամբ, առողջ աճի և զարգացման ապահովմամբ, հաշմանդամության կանխարգելմամբ, երեխաների հիվանդացության և մահացության ցուցանիշների նվազեցմամբ, երեխաների համար դիմակայուն միջավայրի ստեղծման նպատակով աղետների ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված քաղաքականության իրականացմամբ, վերահսկման և գնահատման նպատակային գործընթացների ապահովմամբ, յուրաքանչյուր երեխայի նախասիրություններին և ընդունակություններին համապատասխան որակյալ կրթություն և մասնագիտական կողմնորոշում ստանալու ապահովմամբ, մշակութային արժեքներին հաղորդակցման, մշակութա-

յին կյանքին մասնակցության և ստեղծագործական գործունեության իրականացմամբ, ինչպես նաև անչափահասներին ուղղված կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացմամբ և հանցագործություններ կատարած անչափահասների թվի նվազեցմամբ:

3. Երեխաների սոցիալական պաշտպանության ոլորտում ՀՀ կառավարության կողմից վերջին տարիներին երեխաների իրավունքների պաշտպանության ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունը պայմանավորված է երեխայի՝ ընտանիքում ապրելու իրավունքի ապահովմամբ և ոլորտում իրականացվող բարեփոխումներով, ինչը ենթադրում է կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխայի և նրա ընտանիքի սոցիալական պաշտպանության երաշխիքների ապահովում, այլընտրանքային ծառայությունների ցանցի զարգացում և ընդլայնում, երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում խնամվող երեխաների կյանքի որակի բարելավում և նրանց ներառումը հասարակություն:

4. Երեխաների սոցիալական պաշտպանության ոլորտում ծրագրի նպատակն է՝

1) երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանությունը, սոցիալական պաշտպանության իրավունքի ապահովումը, երեխայի և նրա ընտանիքի գնահատված կարիքների բավարարումը, հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներում երեխաների համար հավասար իրավունքների և հավասար հնարավորությունների ապահովումը՝ անկախ իրենց և ծնողների կամ այլ օրինական ներկայացուցիչների (որդեգրողների, խնամակալների կամ հոգաբարձուների) ազդությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրությունից, կրթությունից, բնակության վայրից, երեխայի ծննդյան հանգամանքից, առողջական վիճակից կամ այլ հանգամանքներից:

2) առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների խնամքի, դաստիարակության, ուսման, ֆիզիկական և մտավոր զարգացման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծումը, սոցիալ-հոգեբանական վերականգնման աշխատանքների իրականացումը, երեխայի խնամքը ընտանեկանին առավել մոտ պայմաններում ապահովելը:

3) բնակչության սոցիալական պաշտպանության շուրջօրյա հաստատություններում խնամք ստացող երեխաների ընտանիք վերադարձի ապահովումը:

4) բնակչության սոցիալական պաշտպանության ընդհանուր տիպի հաստատությունների շրջանավարտների սոցիալական պաշտպանությունը, նրանց հետագա ինքնուրույն կյանքի կազմակերպման և ինտեգրման գործընթացի նպատակով բնակելի տարածությունով ապահովելը՝ բնակարանների վարձակալությունը:

5) կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաների, նրանց ընտանիքների հիմնախնդիրների վերհանումը, գնահատված կարիքների հիման վրա սոցիալական, հոգեբանական, մանկավարժական, առողջապահական, մասնագիտական կողմնորոշման, իրավական աջակցության տրամադրումը:

6) Շուրջօրյա խնամքի հաստատություն երեխայի մուտքի կանխարգելումը՝ այլընտրանքային ծառայությունների ցանցի, այդ թվում խնամատար ընտանիքի ինստիտուտի զարգացման միջոցով:

7) Հայաստանի Հանրապետությունում երեխաների նկատմամբ թրաֆիքինգի և բռնության երևույթի կանխարգելումը:

5. Երեխաների սոցիալական պաշտպանության ոլորտում առկա մարտահրավերներն են՝

1) կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաների կարիքների սոցիալ-հոգեբանական բավարարման սահմանափակ հնարավորությունները, հաստատություններում շուրջօրյա խնամք ստացող երեխաների թվի նվազեցման և հաստատություններ երեխաների մուտքի կանխարգելման նպատակով այլընտրանքային ծառայությունների պակասը:

2) «Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» և Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ-ների չափահաս սաների հաստատությունից դուրսբերման հնարավորությունների պակասը.

3) վերականգնողական ծառայությունների պակասը.

4) կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաների խնամքի այլընտրանքային ծառայությունների ընդլայնման և զարգացման անհրաժեշտությունը.

5) բռնության ենթարկված երեխաների սոցիալական աջակցության ոչ բավարար հնարավորություններն ու մեխանիզմները:

երեխաների հիմնական իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանությունը, երեխայի լավագույն շահը ճանաչելը.

2) երեխաներին տրամադրվող ծառայությունների մատչելիությունը՝ տրամադրվող սոցիալական ծառայությունների հասանելիության ապահովումը և հասցեականությունը.

3) երեխաների մասնակցության ապահովումն իրենց խնդիրների լուծման գործընթացում.

4) սեռի հատկանիշով պայմանավորված խտրականության բացառումը.

5) երեխային և նրա ընտանիքին մատուցվող ծառայությունների ապակենտրոնացումը.

6) երեխայի պաշտպանության հարցում բոլոր շահագրգիռ կողմերի միասնական մոտեցում և փոխհամագործակցության ապահովումը՝ միջգերատեսչական մակարդակում մշտադիտարկման և հաշվետվողականության գործուն համակարգի հիման վրա:

III. ԾՐԱԳՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

6. Ծրագրի կատարման սկզբունքներն են՝

1) երեխաների հիմնական իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանությունը, երեխայի լավագույն շահը ճանաչելը.

2) երեխաներին տրամադրվող ծառայությունների մատչելիությունը՝ տրամադրվող սոցիալական ծառայությունների հասանելիության ապահովումը և հասցեականությունը.

3) երեխաների մասնակցության ապահովումն իրենց խնդիրների լուծման գործընթացում.

4) սեռի հատկանիշով պայմանավորված խտրականության բացառումը.

5) երեխային և նրա ընտանիքին մատուցվող ծառայությունների ապակենտրոնացումը.

6) երեխայի պաշտպանության հարցում բոլոր շահագրգիռ կողմերի միասնական մոտեցում և փոխհամագործակցության ապահովումը՝ միջգերատեսչական մակարդակում մշտադիտարկման և հաշվետվողականության գործուն համակարգի հիման վրա:

7. Ծրագրի իրականացման առաջնահերթություններն են՝

- 1) երեխայի իրավունքների պաշտպանության համակարգի բարելավումը.
- 2) հավասարապես հասանելի, ներառական և որակյալ կրթության, ինչպես նաև ուսումնական հաստատություններում սովորողների համալիր անվտանգության ապահովումը.
- 3) երեխայի առողջության պահպանման իրավունքի ապահովումը.
- 4) իրավախախտում կատարած, բռնության ենթարկված, հակասոցիալական վարք դրսևորած անչափահասների վաղ հայտնաբերումը, բռնության դեպքերի կանխարգելումը.
- 5) երեխաների մշակութային կյանքին մասնակցության, մշակութային և ստեղծագործական կարողությունների զարգացման, գործունեության խթանման, մշակութային արժեքներին հաղորդակցման, գեղարվեստական կրթություն ստանալու ապահովումը.
- 6) երեխաների արդարադատության մատչելիության ապահովումը:

8. Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում «Երեխաների իրավունքների պաշտպանության տարեկան ծրագրի» շրջանակում իրականացվում են ընտանիքին, կանանց և երեխաներին աջակցության ծրագրի հետևյալ միջոցառումները, որոնք իրականացվում են մասնավորապես, «Երեխայի իրավունքների մասին» և «Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքներով, ՀՀ կառավարության 2004 թվականի օգոստոսի 5-ի թիվ 1324-Ն որոշմամբ, որով կարգավորվում է հաստատությունում խնամվող երեխայի խնամքն ու դաստիարակությունը, ՀՀ կառավարության 2015 թվականի սեպտեմբերի 25-ի թիվ 1112-Ն որոշմամբ, որով կարգավորվում են հաստատություններ երեխաների ընդունելությունը և դրա հետ կապված գործընթացները, ՀՀ կառավարության 2017 թվականի հուլիսի 13-ի N 30 արձանագրային որոշմամբ, ՀՀ կառավարության 2007 թվականի մայիսի 31-ի N 815-Ն որոշմամբ, որով սահմանվում են հաստատությունում խնամվող երեխայի խնամքի և սպասարկման նվազագույն չափորոշիչները, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2005 թվականի մարտի 24-ի N 381-Ն որոշմամբ և այլ իրավական ակտերով:

9. 2019թ. ընթացքում շարունակվել են աշխատանքները՝ ուղղված երեխաների իրավունքների պաշտպանությանը, մասնավորապես, կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաների կյանքի որակի բարելավմանը և սոցիալական պաշտպանության երաշխիքների ապահովմանը, նրանց մատուցվող այլընտրանքային ծառայությունների ցանցի զարգացմանը, երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավմանը: Ոլորտում իրականացվող միջոցառումներն են՝

10. «Երեխաների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ» միջոցառումը.

Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության երեխաների շուրջօրյա խնամք իրականացնող բնակչության սոցիալական

պաշտպանության ընդհանուր տիպի և հատուկ (մասնագիտացված) 6 հաստատությունում (մանկատուն իրականացվում է առանց ծնողական խնամքի մնացած 649 երեխայի շուրջօրյա խնամքի, դաստիարակության ապահովումը, նրանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը:

Մանկատներից երեքը հատուկ է՝ մասնագիտացված, որտեղ խնամվում է ծանր սահմանափակ կարողություններ ունեցող՝ կենտրոնական նյարդային համակարգի օրգանական և ֆունկցիոնալ փոփոխություններով, բնածին և ձեռքբերովի մտավոր և ֆիզիկական խնդիրներով շուրջ 450 երեխա:

11. «ՀՀ երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում խնամվող երեխաներին ընտանիքներ վերադարձնելու ծառայություններ (բեռնաթափում)» միջոցառումն իրականացվում է ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության և «Առավոտ» հասարակական կազմակերպության հետ կնքված պայմանագրի համաձայն՝ ՀՀ Լոռու մարզում, 2014թ-ից՝ նաև Շիրակի մարզում: Միջոցառումը նախատեսում է երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններից երեխաներին վերադարձնել կենսաբանական ընտանիքներ, ինչպես նաև կանխարգելել նրանց մուտքը հաստատություններ: 2014 թվականից նշված երկու մարզում իրականացվող միջոցառմանը յուրաքանչյուր տարի ընդգրվել է 100 երեխա, 2017 թվականից՝ 120 երեխա:

12. «Կենսաբանական ընտանիքներ տեղափոխված երեխաների ընտանիքներին բնաիրային օժանդակության փաթեթի տրամադրում» միջոցառումը վերոնշյալ միջոցառման բաղկացուցիչ մասն է կազմում:

ՀՀ Լոռու և Շիրակի մարզերում իրականացվող սույն միջոցառման շրջանակում յուրաքանչյուր տարի շահառու երեխաների ընտանիքներին տրամադրվել է աջակցություն՝ սննդի զամբյուղ, հագուստ, կոշիկ, գրենական պիտույքներ և դասագրքեր, էներգետիկ ծառայությունների փոխհատուցում:

13. «Երեխաների շուրջօրյա՝ բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատությունների (մանկատների) շրջանավարտներին աջակցություն և խորհրդատվություն» միջոցառումն իրականացվել է համաձայն ՀՀ կառավարության 2003 թ. հոկտեմբերի 30-ի «Պետական աջակցություն Հայաստանի Հանրապետությունում մանկական խնամակալական կազմակերպությունների շրջանավարտներին» ծրագիրը հաստատելու մասին» N 1419-Ն որոշման: Սույն միջոցառման շրջանակում 2014թ-ից Վանաձոր և Գավառ քաղաքներում՝ «Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ի և «Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ի 18-23 տարեկան շրջանավարտների համար նախատեսվել է բնակարանների վարձակալություն: Միջոցառման նպատակն է ապահովել մանկատների շրջանավարտների սոցիալական պաշտպանությունը, ստեղծել բավարար պայմաններ հետագա կյանքի ինքնուրույն կազմակերպման և նրանց հասարակությանը ինտեգրելու համար:

14. «Սոցիալական հոգաժության ցերեկային կենտրոնների երեխաներին սոցիալական ծառայությունների տրամադրում» միջոցառումն իրականացվում է համաձայն ՀՀ կառավարության 2006. դեկտեմբերի 7-ի N 1877-Ն որոշման. երեխաների սոցիալական հոգաժության 3 կենտրոնի կողմից ծառայություններ են տրամադրվում կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված 6-18 տարեկան 300 երեխայի և նրանց ընտանիքներին:

15. «Երեխաների գիշերօթիկ խնամքի ծառայություններ» միջոցառման շրջանակում սոցիալապես անապահով, ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված ընտանիքների դպրոցահասակ շուրջ 350 երեխա խնամվում է երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ 4 հաստատությունում, որտեղ երեխաների խնամքը տարանջատվում է կրթությունից և կազմակերպվում է հանրակրթական դպրոցներում՝ երեխային հասարակություն ինտեգրելու նպատակով:

16. «Երեխաների խնամքի ցերեկային կենտրոնների կողմից կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաների սոցիալական հոգածության ծառայություններ» միջոցառման շրջանակում պատվիրակված հասարակական կազմակերպության՝ «Հույսի կամուրջ» Դիլիջան, Իջևան, Բերդ և Նոյեմբերյան քաղաքների 4 կենտրոնում ծառայություններ են մատուցվում նշված համայնքների հատուկ կարիքներ, հաշմանդամություն, սոցիալիզացիանակալի և այլ խնդիրներ ունեցող երեխաների: Կենտրոնների ծառայություններից օգտվում է շուրջ 250 երեխա: Կազմակերպությունն իր գործունեության ընթացքում առաջնորդվում է Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարի 2017 թվականի հունվարի 25-ի N 6-Ա/1 հրամանով և այլ իրավական ակտերով: «Հույսի կամուրջ» հասարակական կազմակերպությունը 2008թ-ից իր գործունեությունն իրականացնում է ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համաֆինանսավորմամբ: Նշված կենտրոնների 84 աշխատողի աշխատավարձ է տրամադրվում ՀՀ պետական բյուջեից:

17. «Մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման, բռնության ենթարկված անձանց սոցիալիզացիանակալի վերականգնողական ծառայություններ» միջոցառումն ուղղված է հանրապետությունում մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման, սեռական բռնության երևույթների կանխարգելմանն ուղղված քաղաքականության շարունակականության ապահովմանը, որի շրջանակում նախարարության և «Հույս և օգնություն» հասարակական կազմակերպության հետ՝ 2019 թվականի մայիսի 1-ի կնքված պայմանագրի համաձայն Թրաֆիքինգի և շահագործման, բռնության ենթարկված պաշտպանություն և նրանց մատչելի, բազմակողմանի ու օպերատիվ աջակցության կազմակերպման (առավելագույնը՝ 32 անձի) սոցիալիզացիանակալի վերականգնողական ծառայությունների տրամադրման համար 14 աշխատողի աշխատավարձ է տրամադրվել ՀՀ պետական բյուջեից:

18. «Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաներին ժամանակավոր խնամքի տրամադրման ծառայություններ» միջոցառման շրջանակում «Երևանի երեխաների «Զատիկ» սոցիալական աջակցության կենտրոն»-ի կողմից յուրաքանչյուր տարի կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված 3-18 տարեկան 17 երեխայի տրամադրվում է մինչև 6 ամիս ժամկետով շուրջօրյա խնամք՝ մինչև նրան կենսաբանական ընտանիք վերադարձնելը, մանկատանը կամ երեխաների խնամքի գիշերօթիկ հաստատությունում տեղավորելը: Միջոցառումն իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարի 2017 թվականի հունվարի 25-ի N 6-Ա/1 հրամանով և այլ իրավական ակտերով:

19. «Ներառական մանկապարտեզներում հաշմանդամություն ունեցող երեխաների ցերեկային խնամքի ծառայություններ» միջոցառումն իրականացվում է

Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի N 92 և Գավառի N 5 ներառական մանկապարտեզներում»՝ համաձայն Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 18-ի N 1515-Ն որոշման: Մանկապարտեզների 26 աշխատող իրականացնում է կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված մտավոր և ֆիզիկական զարգացման ծանր խանգարումներ ունեցող մինչև 6 տարեկան 44 երեխայի առողջական խնդիրների վաղ միջամտությունը, մասնավորապես, ինքնասպասարկման և հաղորդակցման հմտությունների զարգացումը, ինտեգրումն ու կյանքի որակի բարելավումը, մտավոր և ֆիզիկական զարգացման ծանր խանգարումներով երեխաներ ունեցող ընտանիքների սոցիալական և հոգեբանական խնդիրների թեթևացումը:

Միջոցառումն իրականացնում է ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համաֆինանսավորմամբ՝ 26 աշխատակցի տրամադրվում է աշխատավարձ:

20. «Երեխաների և ընտանիքների աջակցության տրամադրման ծառայություններ» «Երեխաների և ընտանիքների աջակցության տրամադրման ծառայություններ» միջոցառումն իրականացվում է երեք կազմակերպությունում: Միջոցառման շրջանակում «Երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունն իրականացնում է կազմակերպությունում ցերեկային ժամերին կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված 3-18 տարեկան շուրջ 100 և կազմակերպությունից դուրս շուրջ 50 երեխայի խնամքի տրամադրումը, այդ երեխաների՝ ընտանիքում ապրելու և դաստիարակվելու իրավունքի իրականացմանն աջակցությունը:

Կազմակերպության գործունեության առարկան կազմակերպության սպասարկման տարածքում երեխաներ ունեցող ընտանիքների՝ կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնվելու կանխարգելման և (կամ) կյանքի դժվարին իրավիճակից դուրս բերելու նպատակով սոցիալ-հոգեբանական, սոցիալ-մանկավարժական և սոցիալ-իրավական բնույթի սոցիալական ծառայությունների կազմակերպումը և (կամ) տրամադրումն է, կազմակերպությունում խնամք ստացող՝ կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված 3-18 տարեկան երեխաներին ցույց տրվող սոցիալ-հոգեբանական օգնության, իրավական խորհրդատվության, ուսումնադաստիարակչական ծառայությունների, մասնագիտական կողմնորոշման, արվեստի միջոցով թերապիայի, օկուպացիոն թերապիայի (շտկիչ վարժանքներով թերապիա) տրամադրումն է, աշխատանքային թերապիայի (16 տարեկանից բարձր երեխաների համար), առաջնային բժշկական օգնության և սպասարկման տրամադրման, ժամանցի, սոցիալական ներառմանն ուղղված այլ միջոցառումների կազմակերպումը:

21. «Երեխաների շուրջօրյա խնամքի բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություններում խնամվող դպրոցական տարիքի երեխաներին դրամական աջակցության տրամադրում» միջոցառումն իրականացվում է ՀՀ կառավարության 2004թ. օգոստոսի 5-ի «ՀՀ կառավարության լիազորված պետական կառավարման մարմին ճանաչելու և երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում երեխաների խնամքի ու դաստիարակության համար անհրաժեշտ պետական սոցիալական նվազագույն չափորոշիչները հաստատելու մասին» թիվ 1324-Ն որոշման համաձայն՝ կազմակերպությունում խնամվող դպրոցում սովորող երեխաներին գրպանի ծախսերի համար, որպես

դրամական աջակցություն, պետական բյուջեով նախատեսված միջոցների շրջանակներում յուրաքանչյուր ամիս տրամադրվում է մանր ծախսերի համար նախատեսված գումար (գրպանի գումար):

22. «Երեխաների շուրջօրյա խնամքի բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատությունների շրջանավարտներին միանվագ դրամական օգնության տրամադրում» միջոցառման շրջանակում մանկատների տվյալ տարվա շրջանավարտներին տրամադրվում է միանվագ դրամական օգնություն:

23. «Խնամատար ընտանիքում երեխայի խնամքի և դաստիարակության աջակցության տրամադրում» միջոցառման շրջանակում, համաձայն ՀՀ կառավարության 2008թ. մայիսի 8-ի N 459-Ն որոշման, առանց ծնողական խնամքի մնացած 25 երեխայի խնամքն իրականացվել է խնամատար ընտանիքներում: 2018 թվականից ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսվել է 94 երեխայի խնամքը կազմակերպել խնամատար 90 ընտանիքում: Ներկայում 22 խնամատար ընտանիքում խնամվում է 29 երեխա: Խնամատար ծնող դառնալու ցանկություն է հայտնել 70 քաղաքացի:

24. «Մարդկանց թրաֆիքինգի և/կամ շահագործման զոհերին միանվագ դրամական փոխհատուցման տրամադրում» պետական ծրագրի նպատակն է անձի թրաֆիքինգի և շահագործման ենթարկվելու արդյունքում կրած վնասների մասնակի փոխհատուցումը:

Դրամական փոխհատուցման իրավունքը տարածվում է այն անձանց վրա, ովքեր զոհ կամ հատուկ կատեգորիայի զոհ են ճանաչվել ՀՀ վարչապետի 2015 թվականի սեպտեմբերի 15-ի N835-Ա որոշմամբ ստեղծված մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման զոհերի նույնացման հանձնաժողովի կողմից: Հանձնաժողովը գործում է 2015 թվականի նոյեմբերի 25-ից:

25. 2019 թ. ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսվել է դրամական օգնություն 7 անձի համար: Հանձնաժողովը որոշում է կայացրել 5 անձի փոխհատուցում տրամադրելու մասին: Հաշվի առնելով այն, որ անհնար է կանխատեսել միտումները, միանվագ դրամական փոխհատուցման միջոցները հաշվարկվում են՝ հիմք ընդունելով նախորդ տարվա՝ մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման ենթարկված անձանց փաստացի քանակական տվյալները:

26. Երեխաների պաշտպանության ոլորտում կարևոր խնդիր է հանդիսանում հաշմանդամություն ունեցող երեխաների սոցիալական ծառայություններ տրամադրող ցերեկային կենտրոնների գործունեությունը: Այդ իսկ նպատակով պետական աջակցություն է ցուցաբերվում Երեխաների զարգացման հիմնադրամին, «Լիարժեք կյանք», «Իմ ուղին», «Հույսի կամուրջ», «Արմավիրի զարգացման կենտրոն», «Առավոտ», «Հայկական Կարիտաս» և այլ հասարակական կազմակերպություններին:

27. Ներկայում իրականացվող ոլորտային բարեփոխումների շրջանակներում Պետական աջակցության տրամադրման նպատակով սոցիալական պաշտպանության ոլորտում ծառայություններ մատուցող իրավաբանական կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող անձանց ընտրության համար անցկացված մրցույթի արդյունքում հաղթող ճանաչված հասարակական կազմակերպությունների կողմից իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները.

28. «Ընտանեկան փոքր տներում առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների խնամքի տրամադրման ծառայություններ» միջոցառումը՝ պատվիրակված հասարակական կազմակերպության՝ «Հայկական Կարիտասի» կողմից: Միջոցառման շրջանակում Վանաձորի «Սաբինե» փոքր տանը առանց ծնողական խնամքի մնացած մինչև 10 երեխայի շուրջօրյա խնամքի իրականացման համար սնունդի և չորս դաստիարակի նվազագույն աշխատավարձի չափով գումար է տրամադրում ՀՀ պետական բյուջեից:

29. «Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված և հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին տրամադրվող սոցիալական հոգածության ծառայություններ» միջոցառումը՝ պատվիրակված հասարակական կազմակերպության կողմից: ՀՀ Լոռու մարզում կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված և հաշմանդամություն ունեցող 80 երեխայի ցերեկային խնամքի ծառայություններ տրամադրելու համար 5 հաստիքային միավոր աշխատողի նվազագույն աշխատավարձ է տրամադրվում ՀՀ պետական բյուջեից:

30. «Համայնքային ծառայություններ կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված և հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար» միջոցառումը՝ պատվիրակված հասարակական կազմակերպության՝ «Երեխաների զարգացման հիմնադրամի» կողմից իրականացվող միջոցառման շրջանակում կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված և հաշմանդամություն ունեցող 130 երեխայի ցերեկային խնամքի ծառայություններ տրամադրելու համար 5.5 հաստիքային միավոր աշխատողի նվազագույն աշխատավարձ է տրամադրում ՀՀ պետական բյուջեից:

31. «Համայնքային ծառայություններ հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար» միջոցառումը՝ պատվիրակված հասարակական կազմակերպության՝ «Արմավիրի զարգացման կենտրոն» հասարակական կազմակերպության կողմից: Միջոցառման շրջանակում հաշմանդամություն ունեցող 150 երեխայի ցերեկային խնամքի ծառայություններ տրամադրելու համար 8 հաստիքային միավոր աշխատողի նվազագույն աշխատավարձ է տրամադրվում ՀՀ պետական բյուջեից:

Երեխայի՝ ընտանիքում ապրելու իրավունքի ապահովումը հանդիսանում է երեխաների իրավունքների պաշտպանության բնագավառում վարվող պետական քաղաքականության հիմնական նպատակներից մեկը:

Երեխաների պաշտպանության ոլորտի բարեփոխումներով պայմանավորված՝ նախատեսվում է խթանել հանրապետությունում խնամատար ընտանիքների ընդլայնման գործընթացը՝ որպես շուրջօրյա խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում գտնվող այն երեխաների խնամքի ու դաստիարակության կազմակերպման այլընտրանքային ձև, ովքեր տարբեր պատճառներով հնարավորություն չունեն խնամք ստանալ կենսաբանական կամ խնամակալի ընտանիքներում: Երեխայի՝ ընտանիքում ապրելու իրավունքի ապահովման, հաշմանդամություն ունեցող երեխաների այլընտրանքային խնամքի ծառայությունների զարգացման, երեխաների խնամքի շուրջօրյա հաստատությունների բեռնաթափման և այդ հաստատություններ մուտքի կանխարգելման գործընթացին նպաստելու նպատակով հատկապես կարևոր է նոր այլընտրանքային ծառայությունների համակարգի հզորացումը, որի միջոցով հնարավոր կլինի ապահովել երեխաների խնամքը կենսաբանական և փոխարինող ընտանիքներում (խնամակալի, հոգաբարձուի, խնամատար ընտանիք, որդեգրող ընտանիք):

32. Այդ նպատակով մշակվել են մի շարք ենթաօրենսդրական ակտերի նախագծեր (ՀՀ կառավարության, ՀՀ վարչապետի որոշումներ և ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարի հրամաններ): Մասնավորապես, ՀՀ կառավարության կողմից 2019 թվականի հունիսի 13-ին հաստատվել է N 751 որոշումը: Մշակվել է Խնամատար ծնող դառնալ ցանկացող անձանց համար նախատեսված դասընթացի ծրագիրը և ժամանակացույցը, որը հաստատվել է ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարի 2019 թվականի սեպտեմբերի 16-ի թիվ 119Ա/1 հրամանով: Դասընթացներն իրականացվում են ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության «Աշխատանքի և սոցիալական հետազոտությունների ազգային ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կողմից:

33. Որդեգրման գործընթացի մշտադիտարկման արդյունավետության բարձրացման, որդեգրող ծնողների ընտրության չափորոշիչների վերանայման, որդեգրված ՀՀ քաղաքացի հանդիսացող երեխաների կյանքի և դաստիարակության նկատմամբ հետագա վերահսկողության ընթացակարգերի ներդրման նպատակով մշակվել և շրջանառության մեջ է դրվել «Որդեգրել ցանկացող անձանց՝ Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների, օտարերկրյա քաղաքացիների, քաղաքացիություն չունեցող անձանց, Հայաստանի Հանրապետությունից դուրս բնակվող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների, և որդեգրման ենթակա երեխաների հաշվառման, որդեգրել ցանկացող անձանց որդեգրման ենթակա երեխաների մասին տեղեկությունների տրամադրման, որդեգրել ցանկացող անձանց և որդեգրման ենթակա երեխաների համադրման, որդեգրել ցանկացող անձանց կողմից երեխայի որդեգրման, օտարերկրյա պետությունից երեխա որդեգրելու համար որդեգրել ցանկացող անձանց հաշվառման, կենսապայմանների ուսումնասիրության մասին արձանագրության, վերջիններիս կողմից որդեգրված երեխային՝ Հայաստանի Հանրապետություն մուտք գործելու թույլտվության տրամադրման կարգը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի մարտի 18-ի N 269-ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծը:

34. Որդեգրված երեխայի խնամքի և դաստիարակության համար անհրաժեշտ՝ որդեգրել ցանկացող անձին հոգեբանական, մանկավարժական և իրավական աջակցություն տրամադրելու նպատակով որդեգրել ցանկացող անձանց նախապատրաստական դասընթացների ծրագրի կազմակերպման և անցկացման գործընթացները սահմանելու նպատակով 2019 թվականի մայիսի 23-ին ընդունվել է ՀՀ կառավարության N 630-Ն որոշումը: Սույն որոշմամբ նախատեսված՝ որդեգրել ցանկացող անձանց նախապատրաստական դասընթացների ծրագրի կազմակերպման և անցկացման իրականացման նպատակով դրամաշնորհի տրամադրման համար հայտարարվել է մրցույթ:

35. Նախագծի մշակումը պայմանավորված է երեխայի ընտանիքում ապրելու իրավունքի ապահովման աջակցությամբ՝ երեխայի շահերի պաշտպանության, հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներում երեխաների հավասար իրավունքների և հավասար հնարավորությունների, սոցիալական պաշտպանության երաշխիքների ապահովման նպատակով:

36. Մշակվել և ՀՀ ֆինանսների նախարարություն է ներկայացվել «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2004 թվականի օգոստոսի 5-ի N 1324-Ն որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծը:

37. Մշակվել և շրջանառության մեջ է դրվել «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի հոկտեմբերի 29-ի N 1292-Ն որոշումը ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» որոշման նախագիծը:

38. Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաներին կենսաբանական ընտանիքներ վերադարձնելու, ինչպես նաև շուրջօրյա հաստատություններ այդ երեխաների մուտքի կանխարգելման նպատակով մշակվել և շրջանառության մեջ է դրվել «Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն», «Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն», «Գյումրու Ֆրիտյոֆ Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության N 2 գիշերօթիկ հաստատություն», «Գյումրու երեխաների խնամքի և պաշտպանության N 1 գիշերօթիկ հաստատություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունները վերանվանելու, գույք ամրացնելու, ամրացված ու ազատված գույքը որպես անհատույց բնաիրային օգնություն տրամադրելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2007 թվականի հուլիսի 26-ի N 890-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին» որոշման նախագիծը:

39. Երեխաների աջակցության կենտրոնների ցանցի ընդլայնման և բոլոր մարզերում ցերեկային կենտրոնների գործունեությունն ապահովելու նպատակով նախատեսվում է սոցիալական ծառայությունների գործունեություն իրականացնող ՀԿ-ներին պատվիրակման միջոցով ներգրավվել այս գործընթացում: Այդ նպատակով 2020-2022 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագրի և 2020 թվականի բյուջետային ֆինանսավորման հայտով ՀՀ ֆինանսների նախարարություն է ներկայացվել ՀՀ պետական բյուջեի «Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցություն ծախսային ծրագրում երկու նոր նախաձեռնություն՝ «Երեխաների խնամքի ցերեկային ծառայությունների տրամադրում» և «ՀՀ երեխաների շուրջօրյա խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում խնամվող երեխաներին ընտանիքներ վերադարձնելու, մուտքը հաստատություններ կանխարգելելու և աջակցության տրամադրման ծառայություններ» միջոցառումները:

40. «Երեխաների խնամքի ցերեկային ծառայությունների տրամադրում» միջոցառման նպատակը կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված և հաշմանդամություն ունեցող երեխաների՝ ընտանիքում ապրելու, զարգանալու, կրթություն ստանալու և հասակակիցների շրջանում լիարժեք ներառվելու համար անհրաժեշտ հասանելի և մատչելի սոցիալ-հոգեբանական վերականգնողական ծառայությունների տրամադրումն է, երեխաների՝ ընտանիքում ապրելու իրավունքի իրացմանն աջակցությունը և այլընտրանքային շուրջօրյա խնամքի կանխարգելումը: Միջոցառումն իրականացնող՝ մրցույթի արդյունքում հաղթող ճանաչված պատվիրակված հասարակական կազմակերպությանը տրամադրվում է դրամաշնորհ՝ ՀՀ բոլոր մարզերի համայնքներում կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված և հաշմանդամություն ունեցող մինչև 18 տարեկան 3277 երեխայի և նրանց ընտանիքներին ծառայություններ տրամադրելու նպատակով:

«Երեխաների խնամքի ցերեկային ծառայությունների տրամադրում» ծրագրի իրականացման նպատակով դրամաշնորհի տրամադրման համար հայտարարվել է մրցույթ:

41. Երկրորդ նոր նախաձեռնության՝ «ՀՀ երեխաների շուրջօրյա խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում խնամվող երեխաներին ընտանիքներ վերադարձնելու, մուտքը հաստատություններ կանխարգելելու և աջակցության տրամադրման ծառայություններ» միջոցառման շրջանակում շուրջօրյա հաստատություններից ընտանիքներ են վերադառնալու 20 երեխա և հանրապետության բոլոր մարզերից 369 երեխայի մուտքը այդ հաստատություններ կանխարգելվելու է: Միաժամանակ, շահառու երեխաների ընտանիքներին տրամադրվելու են աջակցության փաթեթներ՝ էլեկտրաէներգիայի փոխհատուցում, սննդի զամբյուղ, շահառու երեխաների հագուստ, կոշիկ, գրենական պիտույքներ:

42. Երեխաների խնամքի և պաշտպանության համակարգի բարեփոխումների շրջանակներում միջազգային և հասարակական կազմակերպությունների կողմից ուսումնասիրվում և գնահատվում են երեխաների խնամքի գիշերօթիկ հաստատություններում խնամվող երեխաների, նրանց ընտանիքների կարիքները, ինչը հիմք է հանդիսանում հաստատություններից կենսաբանական ընտանիք վերադարձող երեխաների ընտանիքներին տրամադրվող նյութական աջակցության ձևերի ընտրության և համապատասխան ծառայություն տրամադրելու համար:

43. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատությունների բեռնաթափման, երեխաների խնամքի այլընտրանքային ծառայությունների համակարգի ներդրման, հաշմանդամություն ունեցող երեխաների՝ խնամքի հաստատություններում հայտնվելու վաղ միջամտության խնդիրներին ուղղված գործընթացները իրականացվում են հետևյալ սկզբունքով.

1) Շուրջօրյա խնամքի հաստատություններին հատկացվող ընթացիկ ֆինանսական ռեսուրսներն ուղղել երեխաների խնամքի այլընտրանքային ծառայությունների ներդրմանը:

2) Խթանել առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների որդեգրման գործընթացը, զարգացնել խնամակալական ընտանիքի ինստիտուտը, ինչպես նաև շարունակել հանրապետությունում խնամատար ընտանիքների ներդրման գործընթացը:

3) Իրականացնել հաստատություններում խնամվող երեխաների և նրանց ընտանիքների կարիքների գնահատում և դրա հիման վրա հասարակական կազմակերպություններին պատվիրակած «Երեխաների խնամքի ու պաշտպանության հաստատությունների բեռնաթափման ծրագիրը» ՀՀ Շիրակի և ՀՀ Լոռու մարզերից բացի իրականացնել նաև այլ մարզերում: Այս ուղղությամբ աշխատանքներն արդեն իսկ իրականացվում են. ներկայում նախարարության և գործընկեր կազմակերպությունների ջանքերով 4 հաստատությունում խնամվող բոլոր երեխաների կարիքները գնահատվել են, մշակված են երեխաների և նրանց ընտանիքների անհատական զարգացման ծրագրերը: Գնահատված կարիքների արդյունքում նշված հաստատություններում խնամվող երեխաները կվերամիավորվեն իրենց կենսաբանական ընտանիքներին:

Այս համատեքստում նախարարությունն առաջարկում է բյուջեի վերաբաշխում՝ 2019 թվականի նոյեմբեր 1-ից «12002.Կենսաբանական ընտանիքներ տեղափոխված երեխաների ընտանիքներին բնաիրային օժանդակության փաթեթի տրամադրում» միջոցառման շրջանակը լայնացնել՝ ընդգրկելով նաև երեխաների խնամքի գիշերօթիկ հաստատությունների 260 երեխային:

44. Կշարունակվի նախարարություն համակարգի բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատությունների (մանկատուն, երեխաների խնամքի գիշերօթիկ հաստատություն) վերակազմակերպման գործընթացը:

45. Հաստատությունների վերակազմավորման գործընթացի արդյունքում գոյացած ֆինանսական միջոցները կուղղվեն շուրջօրյա խնամք տրամադրող հաստատություններից կենսաբանական կամ խնամակալի (հոգաբարձուի) ընտանիք վերադարձած երեխաների ընտանիքներին տրամադրվող նյութական աջակցության, ինչպես նաև հաստատություններ երեխաների մուտքի կանխարգելման վերաբերյալ համապատասխան ծրագրերի իրականացմանը:

46. Նախարարության «Աշխատանքի և սոցիալական հետազոտությունների ազգային ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կողմից 2019 թվականի օգոստոսի 1-ի դրությամբ իրականացվել է երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատությունների 185 մասնագետի վերապատրաստում: Այդ թվում վերապատրաստվել են կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների հետ աշխատող մասնագետներ: Դասընթացներին ներգրավվել են «Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների սոցիալական հոգածության ցերեկային կենտրոն» ՊՈԱԿ-ների, Կանանց աջակցման կենտրոնի, թիվ 181 դպրոցի մանկավարժներ և Ազգային ինստիտուտի աշխատակիցներ, «Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն», ՊՈԱԿ-ի, Գյումրիի «Երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոնի» ինչպես նաև «Գյումրի քաղաքի երեխաների խնամքի և պաշտպանության թիվ 1 գիշերօթիկ հաստատություն» և «Գյումրի քաղաքի Ֆ. Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության թիվ 2 գիշերօթիկ հաստատություն», Գյումրիի «Առավուտ» ՀԿ, ՍՕԱԴ հիմնադրամի, Վորլդ Վիժն Հայաստանի մասնագետները, ինչպես նաև Լոռու մարզի «Ընտանիքի և երեխայի աջակցման կենտրոնի», Վանաձորի մանկատուն ՊՈԱԿ, և Վանաձորի 4 դպրոցների մանկավարժներ: Վերապատրաստումներն իրականացրել են հոգեբաններ արտ.թերապևտներ, սոցիալական աշխատողներ, բժիշկ-վերականգնողաբաններ, հոգեբույժներ, մանկավարժներ: Վերապատրաստվել են տնօրեններ, փոխտնօրեններ, դաստիարակներ, ծրագրերի ղեկավարներ: Դասընթացի ավարտից հետո մասնագետներին տրվել են պետական նմուշի հավաստագրեր: Մինչև տարեվերջ նախատեսվում է «Գյումրու երեխաների տուն» և «Ընտանիքի և երեխայի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ների աշխատողների, ինչպես նաև Ազգային ինստիտուտում անցկացվող 25 սոցիալական աշխատողի և 110 հոգեբանի վերապատրաստում:

47. Առողջապահության ոլորտում մոր և մանկան առողջության պահպանման խնդիրները կարևորված են ազգային մակարդակում և որպես գերակայություն արտացոլված են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության մեջ, ռազմավարական և ծրագրային մի շարք փաստաթղթերում:

48. Առողջապահության ոլորտում Տարեկան ծրագրի նպատակը և խնդիրները

Ծրագրի նպատակն է՝

Երեխաների և դեռահասների առողջության և սնուցման կարգավիճակի բարելավում, առողջ աճի և զարգացման ապահովում, հիվանդությունների կանխարգելում, երեխաների հիվանդացության և մահացության ցուցանիշների նվազեցում, հաշմանդամության կանխարգելում:

49. Ծրագրի խնդիրն է՝

1) Ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բժշկական օգնության և սպասարկման գծով՝

Երեխաների ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բուժօգնության կազմակերպումը լրիվ ծավալով, որն իր մեջ ներառում է տեղամասային մանկաբույժների, ընտանեկան բժիշկների կողմից մինչև 18 տարեկան երեխաների զարգացման և առողջության հսկողությունն ու բուժօգնության իրականացումը,

2) Հիվանդանոցային բժշկական օգնության և սպասարկման գծով՝

Երեխայի առողջության պետական հավաստագրի ծրագրի շարունակական իրականացումը, երեխաների հիվանդանոցային բուժօգնության որակի և մատչելիության բարձրացումը:

3) Վերականգնողական-առողջարանային բուժման գծով՝

Զարգացման խնդիրներով և հաշմանդամություն ունեցող երեխաների վերականգնողական բուժման ապահովումը համապատասխան բուժկազմակերպություններում՝ Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից հաստատված ծավալներով:

50. 2011թ.-ին հունվարի 1-ից Հայաստանի Հանրապետությունում ներդրվեց և շարունակվում է իրականացվել երեխայի առողջության պետական հավաստագրի համակարգը, որի ներդրման արդյունքում արձանագրվեցին երեխաների առողջության և մահացության մի շարք առանցքային ցուցանիշների բարելավում:

51. Երեխաների բուժօգնության ոլորտում արձանագրված առաջընթացի շնորհիվ վերջին տարիների ընթացքում գրանցվել է մինչև 5 տարեկան երեխաների և մանկական մահացության կայուն կրճատում: Ըստ ՀՀ ԱՎԾ պաշտոնական տվյալների՝ մինչև 5 տարեկան երեխաների մահացության ցուցանիշը 2018թ. Շարունակել է իջնել, կազմելով է 8,7% (2017թ.՝ 9,6%), իսկ մանկական մահացությունը կրճատվել է, հասնելով 7,1% (2017թ.՝ 8,2%):

52. Վերանայվել են վերականգնողական բաժանմունք երեխաների ընդունելության չափանիշները, դրանով իսկ կրճատելով բուժման տևողությունը և նվազեցնելով բարդությունները:

53. Հանրապետության մարզերում ընդլայնվել են Երեխայի զարգացման գնահատման և վերականգնողական ծառայությունները: Այս ոլորտում ունեցած վերջին ձեռքբերումներից են՝ զարգացման խանգարումներով և հաշմանդամ երեխաներին սպասարկող ծառայությունների ցանցի ընդլայնումը, համայնքային ինտեգրացված ծառայությունների մոդելի ներդրումը, նորաձևային սկրինինգ ծրագրերի ընդլայնումը թե՛ աշխարհագրական ընդգրկվածության, թե՛ ֆինանսական ծավալների մեծացման առումով:

54. Շարունակում են իրականացվել և ընդլայնվել երեխաների մահացության, հիվանդացության և հաշմանդամության կանխարգելմանն ուղղված մի շարք ծրագրեր, այդ թվում ֆենիլկետոնուրիայի, հիպոթիրեոզի, անհասության ռետինոպաթիայի և լսողության նորաձևային սկրինինգի իրականացման ծրագրերը: 2018 թ.

լսողության սկրինինգը սկսել է իրականացվել հանրապետության ողջ տարածքում: Վերջիններս թույլ են տալիս վաղ հայտնաբերել նշված հիվանդությունները և ձեռնարկել միջոցառումներ այս երեխաների բուժման ուղղությամբ՝ կանխարգելելով դրանցով պայմանավորված հաշմանդամությունը:

55. Խրոնիկ հիվանդ և հաշմանդամ երեխաների վերականգնողական բուժման շրջանակներում հաշմանդամ երեխաները ստացել և շարունակում են ստանալ վերականգնողական բուժում ինչպես ամբուլատոր և հիվանդանոցային, այնպես էլ առողջարանային պայմաններում:

56. Կարևորվել է դպրոցահասակ երեխաների շրջանում առողջ ապրելակերպի, ֆիզիկական ակտիվության, սնուցման, ոփսկային վարքագծի, սեռական և վերարտադրողական առողջության, ֆիզիկական և հոգեկան առողջությանը վերաբերվող վարքագծի բարելավման անհրաժեշտությունը: Իրականացվել էրևանի և Գեղարքունիքի մարզի դպրոցական բուժքույրերի ուսուցում՝ վերոհիշյալ թեմաների շուրջ:

57. Չնայած այդ ձեռքբերումներին, ոլորտում դեռևս մտահոգիչ են, եվրոպական երկրների համեմատ, մանկական և 0-5 տարեկան երեխաների մահացության հարաբերականորեն բարձր մակարդակը և դրանց իջեցման տեմպերի նվազումը, ըստ աղքատության մակարդակի և մայրերի կրթական ցենզի ՄՄ ցուցանիշների զգալի անհավասարությունների պահպանումը, մանկական մահացության կառուցվածքում նորածնային մահացության և պերինատալ պատճառներից երեխաների մահացության բարձր տեսակարար կշիռը:

58. Երեխաների զարգացման և մանկական վերականգնողական ծառայությունների մատչելիության, մասնավորապես, հաշմանդամ երեխաների վերականգնողական բուժօգնության շարունակականության ապահովման հարցը շարունակում է մնալ օրակարգում՝ քանի որ, չնայած այս ոլորտում արձանագրած զարգացումներին, օր օրի շարունակում է մեծանալ հաշմանդամ երեխաների վերակազնոդական բուժօգնության պահանջարկը, որի հնարավորությունը ներկայումս շատ սահմանափակ է վերականգնողական ծառայություններ մատուցող կենտրոնների բյուջետային ֆինանսավորման անբավարարության պատճառով:

59. Մտահոգիչ է երեխաներ հոգեբուժական ծառայության առկա իրավիճակը, հրատապ լուծման կարիք ունի մանկական հոգեբույժներով համալրման հարցը, քանի որ առկա է մանկական հոգեբույժների բացակայություն մարզերում և արդեն իսկ անբավարար քանակը մայրաքաղաքում: Վերոհիշյալ և բազմաթիվ այլ հարցերի լուծումները քայլ առ քայլ կտրվեն 2020թ. ընթացքում և շարունակական:

60. Կրթության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակը՝ յուրաքանչյուր քաղաքացու՝ իր կարողություններին և ընդունակություններին համապատասխան որակյալ կրթություն ստանալու հնարավորության ապահովումն է: Երեխայի հիմնական իրավունքներից է կրթության իրավունքը: Միջնակարգ կրթությունը Հայաստանի Հանրապետության պետական ուսումնական հաստատություններում անվճար է: 1999 թվականի ապրիլի 14-ին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովն ընդունել է «Կրթության մասին» (ՀՕ-297) Հայաստանի Հանրապետության օրենքը, որը հիմնվելով սահմանադրական դրույթների վրա, որոշակիորեն ուղղորդում է կրթության համակարգի զարգացումը: Համաձայն այս օրենքի՝ Հայաստանի Հանրապետությունն ապահովում է կրթության

իրավունք՝ անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային դրությունից կամ այլ հանգամանքներից: Մասնագիտական կրթության իրավունքի սահմանափակումները նախատեսվում են օրենքով:

61. Երեխայի իրավունքների պաշտպանության տարեկան ծրագրի շրջանակներում կրթության ոլորտում սահմանվել են հետևյալ խնդիրները՝

ա) նախադպրոցական կրթական ծրագրերում երեխաների ընդգրկվածության ոչ բավարար մակարդակը, շատ համայնքներում նախադպրոցական կրթական ծառայությունների բացակայությունը,

ա) հանրակրթական դպրոցների սահմանափակ կարողությունները՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության ապահովման գործում,

գ) կրթության մեջ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների ներգրավվածությունը մեծացնելը, ինչպես նաև նրանց՝ իրենց մայրենի լեզվով կրթություն ստանալու հնարավորությունների ընդլայնելը,

դ) սովորողների շրջանում քաղաքացիական գիտակցության բարձրացումը, որոշումների կայացմանը երեխաների մասնակցության ընդլայնումը, ինչպես նաև սեռով պայմանավորված կարծրատիպերի հաղթահարումը,

ե) երեխաների ազատ ժամանցի ու հանգստի կազմակերպման համար տրամադրվող սահմանափակ պետական հատկացումները, ինչի արդյունքում այդ ծառայությունները շատերի համար դառնում են անհասանելի:

62. Վերջին տարիներին կրթության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների արդյունքում, նկատվում է առաջընթաց՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաներին ընդհանուր հանրակրթական դպրոցներում ներգրավելու գործում: ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2014 թվականի դեկտեմբերի 1-ին ընդունվել է «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-200-Ն), որով նախատեսվում է մինչև 2025 թվականի օգոստոսի 1-ը ողջ հանրապետության տարածքում՝ հանրակրթության համակարգում, անցում կատարել համընդհանուր ներառական կրթության, կիրառելով երեխայի կրթական կարիքներին արձագանքման եռաստիճան համակարգ: Օրենքի կիրարկման արդյունքում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաները մանկավարժահոգեբանական աջակցություն կստանան 3 մակարդակում՝ հանրակրթական դպրոցում, ինչպես նաև տարածքային և հանրապետական մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնների կողմից: Նոր ձևավորված համակարգը հնարավորություն կընձեռի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթությունն ու դաստիարակությունը կազմակերպել առանց երեխային ընտանիքից անջատելու՝ ապահովելով նրա համակողմանի հասարակական զարգացումը և ներառելով նրան հանրակրթական ուսումնական հաստատություն: Ոլորտում իրականացվող քաղաքականության արդյունքում նախատեսվում է ընդլայնել կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների, որակյալ հիմնական կրթություն ստանալու հնարավորությունները՝ ստեղծելով ներառական կրթության հնարավորություններ բոլոր հանրակրթական դպրոցներում:

63. Օրենքի կիրարկումն ապահովելու նպատակով, 2016 թվականի փետրվարին ՀՀ կառավարության հավանությանն է արժանացել համընդհանուր

ներառական կրթության համակարգի ներդրման գործողությունների պլանը և ժամանակացույցը: Համաձայն նշված ժամանակացույցի, հատուկ դպրոցների վերակազմակերպման գործընթացը սկսվել է 2016 թվականին՝ ՀՀ Սյունիքի մարզից: Ընդ որում, յուրաքանչյուր մարզում, հատուկ դպրոցների վերակազմակերպմանը զուգահեռ, կիրականացվեն.

ա) նոր ձևավորված տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնների և հանրակրթական դպրոցների ղեկավար ու մանկավարժական աշխատողների վերապատրաստում,

բ) սովորողների տեղափոխում հանրակրթական դպրոց,

գ) հանրակրթական դպրոցներում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար սահմանված ֆինանսավորման բարձրացված չափաքանակի սանդղակի կիրառում՝ ըստ երեխայի կարիքի ծանրության աստիճանի, մանկավարժահոգեբանական աջակցության ծառայությունների և ուսուցչի օգնականի հաստիքի ներդրում:

64. Տավուշի մարզում մանկավարժահոգեբանական աջակցության ծառայությունները պատվիրակվել է «Հույսի կամուրջ» Հասարակական կազմակերպությանը՝ իր 4 մասնաճյուղերով: 2019 թվականին կձևավորվեն տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության 4 կենտրոններ Երևան քաղաքում, 2 տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոններ՝ Շիրակի մարզում, 1 տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոն՝ Արագածոտնի մարզում, իսկ 2020 թվականին գործընթացը կշարունակվի Գեղարքունիքի և Կոտայքի մարզերում:

65. Նախադպրոցական կրթության ոլորտում պետության կողմից իրականացվող քաղաքականությունն ուղղված է առկա ներուժի պահպանմանը, դրանց զարգացման նախադրյալների ստեղծմանը և գործունեության ընդլայնմանը: Ոլորտին աջակցելու և ՀՀ տարբեր տարածքներում նախադպրոցական կրթական ծառայությունների մատչելիությունն ապահովելու նպատակով հատկացվել են միջոցներ՝ ծախսարդյունավետ մոդելների կիրառմամբ փորձնական ծրագիր իրականացնելու համար: ՀԲ ֆինանսավորմամբ իրականացվում է նոր՝ «Կրթության բարելավում» վարկային ծրագիրը, որի շրջանակներում 2019 թվականին կշարունակվեն ծախսարդյունավետ նախադպրոցական ծառայությունների ներդրման միկրոծրագրերը՝ դպրոցին երեխաների պատրաստվածության մակարդակի բարձրացման և կրթության հավասար մեկնարկային հնարավորությունների ապահովման ուղղությամբ: Այս ծրագրի շրջանակներում 2019 թվականին դրամաշնորհներ կհատկացվեն նախադպրոցական ծրագիր իրականացնող 17 հաստատությունների, որի արդյունքում՝ նախադպրոցական կրթության մեջ լրացուցիչ կընդգրկվի շուրջ 425 երեխա:

66. Նախադպրոցական ծրագրերի (բացառությամբ Երևանում իրականացվելիք ծրագրերի) շարունակականության ապահովման համար հետագա տարիներին ևս ընթացիկ ծախսերը կիրականացվեն ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին՝ ելնելով ըստ աշակերտների թվի ֆինանսավորման բանաձևով մեկ սովորողին ընկնող տարեկան գումարի չափից: 2019 թվականի ՀՀ պետական բյուջեով նշված նպատակով նախատեսված միջոցները կուղղվեն շուրջ 7 հազար երեխայի նախադպրոցական կրթության կազմակերպմանը:

67. Նախարարության կողմից հաստատված հանրակրթական ծրագրերում ներառված են հանդուրժողականության, մարդու իրավունքների, ռասսայական խտրականության, ազգային փոքրամասնությունների պատմության և մշակույթի մասին թեմաներ: Հանրակրթական դպրոցի 2-4-րդ դասարաններում ներդրված է «Ես և շրջակա աշխարհը» առարկան, որի նպատակն է ընդլայնել երեխաների պատկերացումները և գիտելիքները շրջակա աշխարհի վերաբերյալ, զարգացնել նրանց մոտ կյանքի հմտություններ և կարողություններ: Հանրակրթական դպրոցի «Հասարակագիտություն» առարկայի չափորոշիչում և ծրագրում ընդգրկված են մարդու հիմնարար իրավունքներին, կանանց և տղամարդկանց իրավահավասարությանը, բռնության վերացմանը, հանդուրժողականությանը և քաղաքացիական հասարակությանը վերաբերող թեմատիկ միավորներ:

68. ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի աջակցությամբ մշակվել և ներդրվել է ուսուցչի (դասղեկի) ձեռնարկը տարրական դպրոցում՝ «Հանդուրժողականության ուսուցում», հիմնական դպրոցում՝ «Բազմազանություն և հանդուրժողականություն», ավագ դպրոցում՝ «Արժանապատվություն և հանդուրժողականություն» անվանումներով: Ծրագիրն աշակերտներին ուսուցանում է հանդուրժողականություն, ժողովրդավարություն, համագործակցություն, նպաստում է կոնֆլիկտների լուծմանը և այլն:

69. Ամառային ճամբարներում ու հանգստյան տներում կկազմակերպվի սոցիալապես անապահով ընտանիքների շուրջ 4800 երեխայի ամառային հանգիստը:

70. Ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար որակյալ կրթություն ապահովելու նպատակով, 2019 թվականին կվերահրատարակվեն՝ «Եզդիերեն այբբենարան», «Եզդի գրականություն» (2,3,4,12-րդ դասարաններ), «Եզդիերեն» (11-12-րդ դասարաններ), «Այբբենարան (քրդերեն)», «Քրդերեն» (4,5,6-րդ դասարաններ), «Խոսիր ասորերեն» (1-ին դասարան), «Գրիր և խոսիր ասորերեն» (2-րդ դասարան) և «Ալափ-բիթ» (3-րդ դասարան) դասագրքերը: Միաժամանակ հաստատվել է նախորդ տարիներին հրատարակված և 2019-2020 ուստարվա համար գործածության երաշխավորված դասագրքերի ցանկը:

71. Նշված բոլոր ուղղություններով աշխատանքները կշարունակվեն նաև 2020 թվականին:

72. Մշակույթի ոլորտում, մասնավորապես՝ երեխաների գեղարվեստական կրթության և գեղագիտական դաստիարակության բնագավառում միասնական քաղաքականություն իրականացնելու նպատակով, նախարարությունը ղեկավարվել է ՀՀ կառավարության 2018 թվականի հունիսի 1-ի 581-Ա որոշմամբ հաստատված ծրագրի «5.5. Մշակույթը» բաժնի, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի, ՀՀ կառավարության 2004 թ. նոյեմբերի 18-ի N 47 արձանագրային որոշմամբ հաստատված «Գեղարվեստական կրթության հայեցակարգի» դրույթներով:

73. Մշակութային քաղաքականությունը արտացոլում է մշակույթի և արվեստի բնագավառում քաղաքացու և մարդու՝ մշակութային կյանքին մասնակցության, մշակութային և ստեղծագործական գործունեության իրականացման, մշակութային արժեքներին հաղորդակցման, գեղարվեստական կրթություն ստանալու և այդ կրթության ձևերն ու միջոցները ընտրելու հնարավորության իրավունքներն ու ազատությունները:

74. Անհատի զարգացմանն ուղղված ծրագրերի իրականացում՝

Մշակութային կրթության մատչելիության և որակի ապահովում

1) գեղարվեստական կրթության մատչելիության ապահովման նպատակով ՀՀ կառավարության 2007թ. հոկտեմբերի 11-ի N 1167-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Երաժշտական և արվեստի դպրոցների ազգային նվագարանների գծով ուսուցում ծրագիրը», որի իրականացման ընթացքում բազմաթիվ դպրոցներում վերաբացվեցին ազգային նվագարանների բաժիններ: Ազգային նվագարանների ուսման վարձավճարների փոխհատուցումը հնարավորություն տվեց ապահովել ուսուցման մատչելիությունն ու վտանգված շատ մասնագիտությունների դասավանդումը: ՀՀ կառավարության 2009թ. ապրիլի 16-ի N 529-Ն որոշմամբ ծրագրի շրջանակները ընդլայնվեցին՝ ներառելով նաև լարային և փողային նվագարանները,

2) 2013թ. իրականացվում է «ՀՀ տաղանդավոր պատանի երաժիշտ-կատարողների զարգացման, կատարելագործման և խրախուսման» նպատակային ծրագիրը, որը նպատակ ունի բացահայտել և աջակցել 11-20 տարեկան տաղանդավոր երաժիշտ-կատարողներին «Դաշնամուր», «Զուբակ» և «Թավջութակ» մասնագիտություններում: Ծրագիրը միջոցառումների համալիր շարք է, որը միտված է բնականոն սերնդափոխությանը և միջազգային ասպարեզում հայ կատարողական դպրոցի մրցունակության ապահովմանը: Ծրագրում ներգրավված 15 պատանի երաժիշտներ մասնակցել են տարբեր միջոցառումների, մրցույթների:».

3) մեթոդական աշխատանքների իրականացման նպատակով 2009թ. կազմակերպվում են ուսումնամեթոդական օգնություն (վարպետության դասեր, վերապատրաստման դասալսումներ և այլն)՝ ուղղված դասավանդման նոր մեթոդների և հնարքների ներդրմանը, դասատուների գիտելիքների ընդլայնմանը փորձառության փոխանցման միջոցով, մանկավարժների դասավանդման որակի բարձրացմանը, շնորհալի աշակերտների բացահայտմանը: 2008թ. միջոցներ են հատկացվում երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի և պարարվեստի դպրոցների համար ուսումնական նոր առարկայական ծրագրերի, դասագրքերի, մեթոդական ձեռնարկների, ժողովածուների մշակման և հրատարակման համար: Հրատարակված գրականությունն անվճար տրամադրվում է հանրապետության բոլոր համայնքների գեղարվեստական կրթություն իրականացնող ուսումնական հաստատություններին,».

4) 2013 թվականից ՀՀ մարզերի երաժշտական և արվեստի դպրոցներում սովորող շնորհալի աշակերտների, նոր ձևավորված մասնագիտական դասարանների սաների աջակցման, մշակութային կրթության որակի և մատչելիության ապահովման, դպրոցներում նյութատեխնիկական բազայի համալրման նպատակով իրականացվում է «Երաժշտական և արվեստի դպրոցների համար երաժշտական գործիքների ձեռքբերում» ծրագիրը, որի շրջանակում 2017-2018 թթ. ձեռք է բերվել, համապատասխանաբար, 13 ու 18 անուն, 98 և 94 երաժշտական գործիք, իսկ 2019թ.՝ 14 անուն 87 գործիք:

75. Հանգստի և ժամանցի կազմակերպմանն ուղղված ծրագրերի իրականացում՝

Երեխաների հանգիստը և ժամանցը բազմաբովանդակ կազմակերպելու համար իրականացվելու են՝

1) «Դպրոցականի ֆիլիարմոնիա» ծրագիրը, որը նպատակաուղղված է երեխաների և պատանիների գեղագիտական դաստիարակությանը և բազմակողմանի զարգացմանը, դասական երաժշտության, ժողովրդական արվեստի, գեղանկարչության, թատրոնի հետ հաղորդակցմանը,

2) հանրակրթական դպրոցների աշակերտների համար մշակութային հաստատություններ այցելությունների բաժանորդային համակարգը, որը նպատակաուղղված է դպրոցահասակ երեխաներին և սովորողներին պատմությանն ու մշակույթին հաղորդակցվելու մատչելիության ապահովմանը, երեխաների հոգևոր-մշակութային, գեղագիտական դաստիարակության նպատակային ուղղորդմանը,

3) Մենք ենք, մեր մարզը» մանկապատանեկան մարզային մշակույթի օրեր մայրաքաղաքում» ծրագիրը միտված է նախարարության կողմից ՀՀ մարզերում նպատակային մշակութային քաղաքականության իրականացմանը, հաշվետու ստուգատեսերի միջոցով հանրապետության քաղաքներում մշակութային կյանքի աշխուժացմանը, խթանմանն ու զարգացմանը: Ծրագրի կազմակերպմամբ նպաստավոր պայմաններ են ստեղծվում ՀՀ մարզերում գործող մանկապատանեկան մշակութային հաստատությունների շնորհալի երեխաների և պատանիների մասնագիտական ունակությունների զարգացման, արվեստագետների շփումների սերտացման, փորձի փոխանակման, համայնքների միջև մշակութային կապի ամրապնդման համար:

4) Թանգարան ՊՈԱԿ-ներում ինտերակտիվ կրթական ծրագրերի, ցուցահանդեսների, համերգ-դասախոսությունների, էքսկուրսիաների կազմակերպումը, որը նպատակաուղղված է երեխաների հաղորդակցման հմտությունների, երևակայությունների խթանմանը, ստեղծագործելու ունակությունների զարգացմանը,

5) «Քո արվեստը դպրոցում» ծրագրի իրականացումը հնարավորություն կընձեռնի դպրոցականների շրջանում զարգացնելու կերպարվեստի, երաժշտության և գրականության հանդեպ հետաքրքրությունը և ճանաչողությունը:

76.Պատանի ստեղծագործողների համար հանրապետական ու միջազգային մրցույթների, փառատոների, ցուցահանդեսների կազմակերպում և մասնակցության ապահովում՝

4) Տարբեր մասնագիտությունների գծով Երևանում և ՀՀ մարզերում իրականացվում են բազմաթիվ միջազգային և հանրապետական մանկապատանեկան մրցույթներ, փառատոներ, համատեղ համերգներ, ցուցահանդեսներ և այլ միջոցառումներ:

77.Սոցիալապես անապահով և հատուկ կարիքներով երեխաներին մշակութային մասնագիտական ուսուցման և գեղագիտական դաստիարակության ասպարեզում պետական աջակցություն՝

1) նախարարության ենթակայությամբ գործող «Երեխաների հատուկ ստեղծագործական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը հատուկ ուսումնական հաստատություններում, մանկատներում և այլ հաստատություններում իրականացնում է արվեստում որոշակի ունակություններ ունեցող հաշմանդամ, ծնողազուրկ և սոցիալապես

անապահով ընտանիքների երեխաների անհատական և խմբակային անվճար ուսուցում,

2) Մշակութային կյանքում խոցելի խմբերի լիարժեք ընդգրկման, նրանց ստեղծագործական հետազոտական և առաջխաղացման պայմանների ապահովման, ինքնադրսևորման հնարավորությունների ստեղծման, ինչպես նաև հասարակության մեջ հանդուրժողականության մթնոլորտի ձևավորման նպատակով իրականացվում են ներառական ստեղծագործական միջոցառումներ և նպատակային կրթական նախագծեր:

78. Մուլտիպլիկացիոն կինոնկարների արտադրություն՝

Մանկական մուլտֆիլմերի նկարահանումը նպաստում է մանկական կինոյի զարգացմանը, հայրենասիրական դաստիարակությանը և աշխարհայացքի ընդլայնմանը, ժամանցի և հանգստի կազմակերպմանը: Տարեկան պետական աջակցությամբ երեխաների համար նկարահանվում է 4-5 մուլտֆիլմ:

79. Մշակույթի ոլորտում տարեկան ծրագրի նպատակներն ու խնդիրները

Ծրագրի նպատակն է՝

- 1) երեխաների մշակութային մասնագիտական ուսուցմանը և գեղագիտական դաստիարակությանը պետական աջակցության ցուցաբերումը,
- 2) երեխաների բազմաբովանդակ հանգստի, ժամանցի և մշակութային կյանքի կազմակերպումը,
- 3) երեխաների ստեղծագործական ներուժի բացահայտումը և խթանումը,
- 4) արվեստի և մշակույթի ոլորտներում բազմակողմանի և մասնագիտական գիտելիքների ուսուցանումը,
- 5) արվեստի բնագավառում ստեղծագործող շնորհալի երեխաների ներգրավումը,
- 6) մանկապատանեկան կինոյի, թատրոնի գործունեության զարգացման խթանումը,
- 7) երեխաների աշխարհայացքի զարգացմանը, հայրենասիրական դաստիարակությանը, գեղագիտական ճաշակի ձևավորմանը և սոցիալապես անապահով խավի երեխաների ազգային, համաշխարհային արվեստին ու մշակութային ժառանգության հաղորդակցման նպաստումը,
- 8) երիտասարդ սերնդի արվեստների և արհեստների ուսուցման ապահովումը:

80. Ծրագրի խնդիրն է՝

- 1) գեղարվեստական կրթության մատչելիության ապահովումը՝ «Երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ազգային, լարային և փողային նվագարանների գծով ուսուցում» ծրագրի շրջանակում ուսման վարձավճարների փոխհատուցման շարունակականությամբ,
- 2) գեղարվեստական կրթական հաստատությունների բնականոն գործունեության ապահովումը՝ երաժշտական գործիքների համալրմամբ, ուսումնամեթոդական աշխատանքների իրականացմամբ, ուսումնական նոր ծրագրերի և դասագրքերի մշակմամբ,
- 3) ուսուցման մատչելիության ապահովումը արտադպրոցական գեղարվեստական դաստիարակության շրջանակներում, մասնավորապես՝ սահմանափակ կարողություններ ունեցող, սոցիալապես անապահով, առանց ծնողական խնամքի մնացած մշակութային կրթության ապահովմամբ,

- 4) երեխաների ստեղծագործական ներուժի վերարտադրման և զարգացման պայմանների ստեղծումը՝ նպատակային ծրագրերի իրականացմամբ,
- 5) ազգային և համաշխարհային մշակութային արժեքներին, ժողովրդական արվեստի լավագույն նմուշներին, դասական և ժամանակակից արվեստին հաղորդակցումը՝ մշակութային միջոցառումների և գիտաճանաչողական ուղևորությունների իրականացմամբ,
- 6) շնորհալի երեխաների ու երիտասարդների բացահայտումը, նրանց կրթության և ստեղծագործական ունակությունների զարգացման ու ինքնադրսևորման համար պայմանների ապահովում՝ մրցույթների, փառատոների, ցուցահանդեսների, համերգների, վարպետության դասերի և այլ միջոցառումների կազմակերպմամբ:

81. Ակնկալվող արդյունքը՝

- 1) երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ուսման վարձավճարների փոխհատուցումը նպատակաուղղված է գեղարվեստական կրթության մատչելիության ապահովմանը, կրթական հաստատությունների պահպանմանը և մշակույթի ոլորտի հետագա մասնագետներով համալրմանը,
- 2) մեթոդական աշխատանքների կազմակերպումը նպաստում է գեղարվեստական կրթական հաստատություններում ուսուցման որակի բարձրացմանը, կրթական նոր մեթոդների ներդրմանը, փորձի փոխանակմանը, վերապատրաստման դասընթացների կազմակերպմանը, ժամանակակից դասագրքերով համալրմանը, վարպետության դասերի միջոցով ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը,
- 3) նախարարությունում ստեղծված ՀՀ շնորհալի երեխաների տեղեկատվական բանկի համալրումը միտված է առավել նպատակային իրականացնել շնորհալի երեխաների և պատանիների ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանն ու խթանմանը նպատակաուղղված ծրագրերը,
- 4) «Երեխաների հատուկ ստեղծագործական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի գործունեության արդյունքում մանկատներում, երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոններում, հատուկ հանրակրթական դպրոցներում, մշակույթի տներում՝ իրականացվում է հաշմանդամ, ծնողազուրկ և սոցիալապես անապահով երեխաների արվեստների և արհեստների ուսուցում,
- 5) մանկապատանեկան մարզային մշակույթի օրեր մայրաքաղաքում ծրագրի իրականացմամբ ներկայացվում են ՀՀ բոլոր մարզերի շնորհալի երեխաների ստեղծագործական աշխատանքները (համերգ, ցուցահանդես),
- 6) մանկապատանեկան թատրոնների հանրապետական փառատոնի անցկացումը նպաստում է մանկապատանեկան թատրոնի զարգացմանը, շնորհալի երեխաների հայտնաբերմանը և ստեղծագործական գործունեության խթանմանը,
- 7) մանկական մուլտֆիլմերի նկարահանումը նպաստում է մանկական կինոյի զարգացմանը, հայրենասիրական դաստիարակությանը և աշխարհայացքի ընդլայնմանը, ժամանցի և հանգստի կազմակերպմանը,
- 8) մանկապատանեկան կինոյի և անիմացիայի փառատոնի իրականացումը նպաստում է հայրենական կինոարտադրության խթանմանը, լավագույն ֆիլմերի հեղինակների հայտնաբերմանը և խրախուսմանը,
- 9) թանգարաններում ինտերակտիվ կրթական ծրագրերի, ցուցահանդեսների, համերգ-դասախոսությունների, էքսկուրսիաների կազմակերպումը նպաստում է

երեխաների հաղորդակցման հմտությունների, երևակայությունների խթանմանը, ստեղծագործելու ունակությունների զարգացմանը,

10) արվեստագետների և տեսաբանների կողմից հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում ոլորտի երեք հիմնական ուղղությունների՝ դասական երաժշտության, կերպարվեստի և գրականության դասընթացների իրականացումը հնարավորություն կընձեռնի դպրոցականների շրջանում զարգացնելու կերպարվեստի, երաժշտության և գրականության հանդեպ հետաքրքրությունը և ճանաչողությունը:

82. Ռազմավարությունը՝

- երաժշտական և արվեստի դպրոցներին պետական աջակցության ցուցաբերման շարունակականության ապահովում.

- արվեստի տարբեր ոլորտներում նպատակային ծրագրերի իրականացում.

- երաժշտական և արվեստի դպրոցները երաժշտական գործիքներով համալրում.

- միջազգային մրցույթների, փառատոների, ցուցահանդեսների մասնակցության նպատակով պատանի շնորհալի ստեղծագործողներին պետական աջակցության ցուցաբերման շարունակականության ապահովում.

- երեխաների հատուկ ստեղծագործական կենտրոնի գործունեության ապահովում և հատուկ կարիքներ ունեցող երեխաների ինտեգրման խնդրին ուղղված նպատակային ծրագրերի մշակում.

- մշակութային ծրագրերի իրականացման ընթացքում հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցության ապահովում:

83. Սպորտի ոլորտում

Երեխաների Ֆիզիկական պատրաստվածությունը ոչ միայն սպորտի և ֆիզիկական դաստիարակության, կարևորագույն բաղկացուցիչ մասն է, այլև համարվում է պետության սոցիալական քաղաքականության կարևորագույն ուղղություններից մեկը, որի հիմնական նպատակն է ֆիզիկապես ամուր և առողջ սերնդի դաստիարակությունը, ֆիզիկական կուլտուրայով և սպորտով զբաղվող երեխաների քանակի էական աճը, առողջ կենսակերպի արմատավորումը և բարձր կենսամակարդակի ապահովումը: Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի զարգացումը որպես հասարակության մեջ ինտեգրման աջակցության և սոցիալական կապերի ամրապնդման միջոց, հատկապես մատաղ սերնդի շրջանում, կոչված է նպաստելու երեխայի կողմից իր իրավունքների, անհատականության և պատասխանատվության գիտակցմանը:

84. Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի կարևորումը զգալի դեր ունի բնակչության, առավել ևս մատաղ սերնդի առողջության պահպանման և բարոյագիտական արժեքների գնահատման, ինչպես նաև բնակչության սոցիալապես ավելի խոցելի խմբերին աջակցելու գործում:

Ֆիզիկական ակտիվ կենսակերպը երեխաներին հնարավորություն է տալիս շփվել հասակակիցների հետ, զերծ է պահում վատ սովորություններից ու զբաղմունքներից, նպաստում է նոր ունակությունների և հմտությունների ձեռքբերմանը, նրանց ֆիզիկական ակտիվության ձևավորմանը և կարող է հանգեցնել դեռահասների շրջանում հանցագործությունների և հակահասարակական վարքագծի մակարդակի իջեցմանը:

85. Անհրաժեշտ է ստեղծել այնպիսի պայմաններ, որոնցում մարդիկ, հատկապես երեխաները և դեռահասները, կարողանան ֆիզիկական ակտիվության միջոցով ամրապնդել իրենց առողջությունը և այն դարձնեն իրենց առօրյա կյանքի անքակտելի մասը:

Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար մեծ խնդիր է շրջակա միջավայրի (շենքեր, շինություններ, սոցիալական ենթակառուցվածքներ, տրանսպորտային միջոցներ) անհարմարավետությունը: Ֆիզիկական կուլտուրայով և սպորտով զբաղվելու համար նպաստավոր պայմանների ստեղծումը, շրջակա միջավայրի հարմարեցումը (խաղահրապարակներ, մարզադահլիճներ, մարզական բակեր և այլն) միջավայրի մատչելիության համընդհանուր դիզայնի նորմերին համապատասխան և օժանդակ սարքավորումների կիրառումը հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին ևս հնարավորություն կտա լիարժեք իրագործելու իրենց իրավունքները ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի բնագավառում, մասնակցելու հասարակության կյանքին և լինելու ֆիզիկապես ավելի ակտիվ, իսկ մեր պետությանը կատարելու «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի պահանջները սպորտի բնագավառում:

Նախարարությունը երեխաների, պատանիների շրջանում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի բնագավառում միասնական քաղաքականություն իրականացնելու նպատակով ղեկավարվել ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի զարգացման տարեկան ծրագրով: Ֆիզիկապես ամուր և առողջ սերնդի դաստիարակության, ֆիզիկական կուլտուրայով և սպորտով զբաղվող երեխաներ քանակի էական աճի, առողջ կենսակերպի արմատավորման և բարձր կենսամակարդակի ապահովման համար նախատեսված են մի շարք միջոցառումներ, մասնավորապես՝

86. «Լավագույն մարզական նախադպրոցական հաստատություն» մրցույթ Մրցույթի նպատակը և խնդիրներն են՝

- անհատի բազմակողմանի ու ներդաշնակ զարգացումը, նախադպրոցական տարիքի երեխաների առողջության ամրապնդումը, առողջ ապրելակերպի ձևավորման գործում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի բարձրացումը, նախադպրոցական տարիքի երեխաների շրջանում տարբեր մարզաձևերով մարզվելու կողմնորոշման ձևավորումը,
- ֆիզիկական վարժությունների միջոցով նախադպրոցական տարիքի երեխաների շրջանում շարժողական ընդունակությունների ձևավորումը, առողջության ամրապնդումը, առողջ ապրելակերպի գաղափարի ձևավորումը,
- նախադպրոցական տարիքի երեխաների շրջանում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի քարոզչությունը, ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի կարևորումը,
- նախադպրոցական տարիքի երեխաների ֆիզիկական դաստիարակության, ֆիզիկական կուլտուրայով և սպորտով զբաղվելու համար նպաստավոր պայմանների ստեղծումը,
- նախադպրոցական հաստատություններում և նախակրթարաններում (այսուհետ՝ Հաստատություն) ֆիզկուլտուրային, առողջարարական և զանգվածային մարզական աշխատանքների կազմակերպման աշխատանքների խթանումը:

87. 2019 թվականին մրցույթն անցկացվել է 4 փուլով. 1-ին փուլն անցկացվել է Հաստատություններում, 2-րդ փուլը՝ ՀՀ 40 համայնքներում, Երևանի 12 վարչական շրջաններում և Արցախի Հանրապետության Ստեփանակերտ քաղաքում, 3-րդ փուլը՝ ՀՀ մարզերում, Երևան քաղաքում և Ստեփանակերտ քաղաքում, 4-րդ՝

եզրափակիչ հանրապետական փուլը կանցկացվի Երևան քաղաքում: 2018 թվականին մասնակցել են 432 նախադպրոցական հաստատություն և 13992 մասնակից:

88. «Հայաստանի Հանրապետության մարզերի, Երևան քաղաքի և Արցախի Հանրապետության հանրակրթական դպրոցների 1-ին ից 3-րդ և 4-7-րդ դասարանների միջև սպորտլանդիա» մարզական միջոցառում

Մրցույթի նպատակները և խնդիրներն են՝

- անհատի բազմակողմանի ու ներդաշնակ զարգացում, դպրոցահասակ երեխաների առողջության ամրապնդում, առողջ ապրելակերպի ձևավորման գործում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի բարձրացում.

- դպրոցական տարիքի երեխաների շրջանում տարբեր մարզաձևերով մարզվելու կողմնորոշման ձևավորում, ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի միջոցով նրանց առողջության ամրապնդում, ֆիզիկական որակների բարելավում

- դպրոցական տարիքի երեխաների համար ֆիզիկական դաստիարակության, ֆիզիկական կուլտուրայով և սպորտով զբաղվելու համար նպաստավոր պայմանների ստեղծում,

- հանրակրթական դպրոցներում ֆիզկուլտուրային, առողջարարական և զանգվածային մարզական աշխատանքների կազմակերպման խթանում:

2019 թվականին մրցույթն ացկացվելու է 4 փուլով. 1-ին փուլը՝ ներդպրոցական՝ 2-րդ փուլ – ՀՀ համայնքներում, Երևան քաղաքի վարչական շրջաններում և Ստեփանակերտ քաղաքում 3-րդ փուլ – ՀՀ մարզերում, Երևան քաղաքում Ստեփանակերտ քաղաքում, 4-րդ՝ եզրափակիչ փուլի մրցումները 1-ինից 3-րդ դասարանների աշակերտների միջև անցկացվել են Գյումրի քաղաքում, 4-րդից 7-րդ դասարանների աշակերտների միջև՝ մայիսի 13-15 -ը Վանաձոր քաղաքում: մրցույթի 1-ին փուլի 1-ինից 3-րդ դասարաններում մասնակցել են 56508 աշակերտներ, իսկ 4-7-րդ դասարանների մրցույթին մասնակցել են 69990 աշակերտներ: Ընդհանուր թվով՝ 126498 երեխաներ:

2018թվականին 1-3-րդ դասարանների աշակերտների 1-ին փուլի մրցույթին մասնակցել են 762 դպրոցների 51042 աշակերտներ, իսկ 4-7-րդ դասարանների աշակերտների մրցույթի 1-ին փուլի մրցույթին մասնակցել են 793 դպրոցների 61606 աշակերտներ:

89. Հայաստանի Հանրապետության մարզերի, Երևան քաղաքի և Արցախի Հանրապետության հանրակրթական դպրոցների 8-12-րդ դասարանների սպարտակիադա

Միջոցառման նպատակը և խնդիրներն են՝

- հանրակրթական դպրոցների 8-12-րդ դասարանների աշակերտների շրջանում առողջ ապրելակերպի արմատավորում,
- ֆիզիկապես կոփված երիտասարդների դաստիարակում,
- բարձր դասարանների աշակերտների շրջանում ֆիզիկական պատրաստվածության մակարդակի բարելավում :

2019 թվականին Սպարտակիադան անցկացվելու է 4 փուլով՝ ներդպրոցական, համայնքային, մարզային և եզրափակիչ:

2018 թվականի Սպարտակիադան անցկացվելու է 4 փուլով՝ ներդպրոցական, համայնքային, մարզային և եզրափակիչ, Սպարտակիադային ընդհանուր առմամբ մասնակցել են շուրջ 30000 աշակերտներ:

90. «Երեխաների խնամքի և պաշտպանության լավագույն մարզական հաստատություն» մրցույթ

Մրցույթի նպատակները և խնդիրներն են՝

- Հայաստանի Հանրապետությունում գործող բնակչության սոցիալական պաշտպանության երեխաների ընդհանուր տիպի, երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատությունների (այսուհետ՝ Հաստատություն) երեխաների շրջանում ֆիզկուլտուրայի և սպորտի մասսաականացումը,
- ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի հնարավորությունների օգտագործում Հաստատությունների երեխաների դաստիարակության և առողջության ամրապնդման գործընթացում,
- Հաստատություններում «Ֆիզիկական կուլտուրա» առարկայի դերի կարևորում, ֆիզկուլտուրային, առողջարարական և զանգվածային մարզական աշխատանքների կազմակերպում:

2019թ. մրցույթն անցկացվել է 2 փուլով. 1-ին փուլն անցկացվել է Հաստատություններում, 2-րդ փուլը՝ Գյումրի քաղաքում: Ընդհանուր առմամբ մրցույթին մասնակցել են 12 հաստատությունների 321 երեխաներ:

2018թ. մրցույթին ընդհանուր առմամբ մասնակցել են 12 հաստատությունների 300 երեխաներ:

91. «Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթ

«Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթը սկիզբ է դրվել 2004 թվականին որպես ՀՀ Նախագահի մրցանակ: Մրցույթին մասնակցում են հայրը, մայրը և երեխան: Եթե 2004 թվականին մրցույթին մասնակցել են 54 ընտանիքներ, ապա 2010 թվականին մրցույթին մասնակցել են 347 ընտանիք, իսկ 2015-2018 թվականներին շուրջ 2000 ընտանիք, որոնք արդեն մրցում էին 4 տարիքային խմբերով: 2014 թվականից մրցույթի եզրափակիչ փուլին մասնակցում են ընտանիքի կազմում հաշմանդամություն ունեցող անձ (հայրը, կամ մայրը) ընտանիքները: 2018 թվականին մրցույթին մասնակցել են 61 համայնքների 1062 ընտանիքներ՝ 3186 մարդ: 2019թվականին Մրցույթն անցկացվելու է 2 փուլերով՝ ՀՀ մարզերում, Երևան քաղաքում, Արցախի Հանրապետության Ստեփանակերտ քաղաքում: Մրցույթի եզրափակիչ փուլն անցկացվելու է ՀՀ Կոտայքի մարզի Ծաղկաձոր քաղաքի գլխավոր մարզահամալիրում:

92. Նախագորակոչային և զորակոչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղեր

Մրցույթի նպատակները և խնդիրներն են՝

- նախագորակոչային և զորակոչային տարիքի երիտասարդության կենցաղում առողջ ապրելակերպի արմատավորում.
- հայրենիքի պաշտպանությանը պատրաստ և Հայաստանի Հանրապետության ազգային բանակում ծառայելու համար ֆիզիկապես կոփված երիտասարդների դաստիարակում:
- ավագ տարիքի դպրոցականների ֆիզիկական պատրաստականության մոնիտորինգի անցկացում.
- դպրոցականների և երիտասարդության շրջանում իրականացվող ռազմահայրենասիրական դաստիարակության և զանգվածային մարզական աշխատանքների հետագա բարելավում: 2018 թվականին Խաղերին ընդհանուր առմամբ մասնակցել են 27.237 աշակերտներ:

2019թ. Ռազմամարզական խաղերն անցկացվելու են 4 փուլով՝ ներդպրոցական, տարածաշրջանային, մարզային, եզրափակիչ:

2018թ. Խաղերին մասնակցել են 27.237 աշակերտներ:

93. ՀՀ մարզերում և Արցախի Հանրապետությունում հանրապետական մարզական փառատոն

Փառատոնն անցկացվում է Հայաստանի Հանրապետության 48 քաղաքներում և Արցախի Ստեփանակերտ քաղաքում: Փառատոնին մասնակցում է 20.000 մարդ՝ այդ թվում երեխաներ:

94. «Հաշմանդամություն ունեցող լավագույն մարզիկ» մրցույթ

Մրցույթի նպատակն է հաշմանդամություն ունեցող անձանց շրջանում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի բարձրացումը, նրանց ակտիվ հանգստի կազմակերպումը, ինչպես նաև հաշմանդամություն ունեցող անձանց հասարակությանը լայնորեն ինտեգրման գործընթացի խթանում: Ծրագրին մասնակցում են մտավոր սահմանափակումներ ունեցող պատանիներ և երիտասարդներ, տեսողական, լսողական և հենաշարողական խնդիրներ ունեցող անձինք, որոնք իրենց ուժերն են չափում շախմատ, շաշկի, դարթս, բասկետբոլ և հնգամարտ մարզաձևերում:

Մրցույթի անցկացման ժամկետն է՝ 2019թ. օգոստոսի 27-30-ը:

2018թ. մրցույթի առաջին փուլին մասնակցել են 300, իսկ եզրափակիչ փուլին՝ 192 մարզիկներ:

95. Արտակարգ իրավիճակների նախարարություն

Քաղաքաշինության և հողօգտագործման բնագավառներում աղետների ռիսկի գնահատման անբավարար մակարդակը, հողերի դեգրադացիան, հողօգտագործման և քաղաքաշինական նորմերի խախտումները տարածքների և բնակչության համար ստեղծում են նոր ռիսկեր ու վտանգներ, ուստի, համայնքներում պետք է ներդնել աղետների ռիսկի կառավարման պլաններ՝ ներառելով աղետների ռիսկի, խոցելիության, կարողությունների բացահայտման, ռիսկի կառավարման միջոցառումների ներառման և արտակարգ իրավիճակներում արձագանքման պլանավորման գործընթացներ:

96. Ուսումնական հաստատություններն ունեն ռազմավարական նշանակություն ազգապաշտպան գործում և աղետների ռիսկի կառավարման բնագավառում հանդիսանում են յուրահատուկ համակարգ, որի պաշտպանությունը դիտարկվում է ազգային մակարդակի հիմնախնդիր:

Վերջինիս լուծման և երեխաների համար դիմակայուն միջավայրի ստեղծման գործում կարևորվում է աղետների ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված քաղաքականության իրականացումը՝ պլանային, իրականացման, վերահսկման և գնահատման նպատակային գործընթացների ապահովմամբ:

97. Ուսումնական հաստատությունները՝ որպես յուրահատուկ համակարգեր, աղետների ռիսկի կառավարման տեսանկյունից համարվում են բարձր ռիսկային օբյեկտներ: Երեխաներն առավել խոցելի են, քանի որ նրանց մոտ դեռևս ամբողջապես ձևավորված չեն կյանքին կամ առողջությանը վտանգ սպառնացող իրավիճակներում արագ կողմնորոշվելու և ինքնապաշտպանվելու մեխանիզմները. երեխաների և աշխատակազմի անվտանգության ապահովումը կարևորագույն հիմնախնդիր է: Վերջինիս լուծման համար անհրաժեշտ է նախադպրոցական և

ուսումնական հաստատություններում իրականացնել աղետների ռիսկի կառավարման գործընթացների արդյունավետ կառավարում (պլանավորում, իրականացում, վերահսկում, գնահատում):

98. Աղետների ռիսկի կառավարման պլանների մշակումն ու կիրարկումը կնպաստի արտակարգ իրավիճակների կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը, երեխաների համար անվտանգ միջավայրի ստեղծմանն ու պահպանմանը և բնակչության (հատկապես երեխաների շրջանում) անվտանգության մշակույթի ձևավորմանը:

99. ՀՀ ոստիկանություն

Հանցագործություններից, բռնություններից և այլ իրավախախտումներից զերծ միջավայրի ձևավորման և ապահովման գործընթացում էական է ոստիկանության դերը: Եվ հենց այդ նպատակին են ծառայում ոստիկանության մասնագիտացված ստորաբաժանման իրավասու ծառայողների աշխատանքային գործառույթները: Վերջին տարիների ընթացքում ՀՀ ոստիկանության կողմից իրականացված բազմաթիվ կանխարգելիչ միջոցառումները նպաստել են ինչպես անչափահասների կողմից կատարված հանցագործության դեպքերի /2017 թվականի ընթացքում՝ 403 դեպք, 2018թ.՝ 359 հանցագործության դեպք/, այնպես էլ հանցագործություն կատարած անչափահաս անձանց թվի նվազմանը /2017 թ.՝ 341 անչափահաս, 2018թ.՝ 324 անչափահաս/: Հարկ է նշել, որ դրական արդյունք է գրանցվել նաև անչափահասների նկատմամբ գրանցված բռնության դեպքերով / 2017թ.՝ 190, իսկ 2018թ.՝ 149 դեպք/:

100. Թեև գրանցված դրական արդյունքին, դեռևս կան չլուծված խնդիրներ, որոնք պահանջում են համապատասխան լուծումներ:

2. 12-18 տարեկան իգական սեռի հակասոցիալական վարք դրսևորած անչափահասների համար Հայաստանի Հանրապետությունում վերականգնողական կենտրոնի / ծառայությունների/ ստեղծումը:

101. Մտահոգիչ է վերջին տարիների ընթացքում տարբեր իրավախախտումներ կատարելու համար ոստիկանության մասնագիտացված ստորաբաժանումներում հաշվառված իգական սեռի անչափահասների թիվը /2017 թվականին՝ 83, 2018թ.՝ 63): Միաժամանակ պետք է նշել, որ ՀՀ ոստիկանությունում 2017 թվականին /ըստ օպերատիվ ամփոփագրերի/ արձանագրվել է իգական սեռի անչափահասների անհայտ կորելու 56, իսկ 2018 թվականին՝ 62 դեպք: Նշված անչափահասների գերակշիռ մասը հայտնվելով տարբեր կոնֆլիկտային իրավիճակներում հարազատների և ընկերական շրջապատի հետ, հեռանում են տանից և հայտնվում այնպիսի միջավայրում, ուր հնարավոր է դառնում ինչպես նրանց շահագործումն ու բռնության/այդ թվում սեռական/ ենթարկվելու վտանգը, այնպես էլ նրանց կողմից հանցագործությունների և այլ իրավախախտումների կատարումը

102. Հակասոցիալական վարք դրսևորած, իգական սեռի անչափահասների շրջանում անհրաժեշտ են վերականգնողական, կանխարգելիչ բնույթի երկարաժամկետ ծառայությունների /դաստիարակչական, հոգեբանական, սոցիալական և այլն /մատուցում:

103. ՀՀ ոստիկանության կողմից համայնքային վերականգնողական կենտրոնների ցանցի ընդլայնման կապակցությամբ շարունակվում են բանակցային գործընթացները միջազգային և պետական պատկան մարմինների հետ:

ՀՀ տարածքում գործող համայնքային վերականգնողական կենտրոնների /Կապան և Աբովյան քաղաքներում/ աշխատանքներն իրականացվում են ՀՀ ոստիկանության և համայնքային վերականգնողական կենտրոնների պատասխանատուների միջև փոխհամագործակցության շրջանակներում: Համայնքային վերականգնողական կենտրոնները հանդիսանում են համայնքահեն կենտրոններ (ցերեկային), կանխարգելիչ աշխատանքներ են իրականացնում իրավախախտումներ կատարած, անչափահասների գործերով և ընտանիքում բռնության կանխարգելման ծառայությունում հաշվառված անչափահասների, ինչպես նաև բռնության ենթարկված, սոցիալ-հոգեբանական աջակցության կարիք ունեցող անչափահասների հետ: Ոստիկանության կողմից կենտրոն ուղղորդված շահառուներ հանդիսացող յուրաքանչյուր անչափահասի դեպք ուսումնասիրվում է յուրովի, վեր են հանվում խնդիրներ ծնող պատճառներն ու պայմանները և միջոցներ են ձեռնարկվում դրանց վերացման ուղղությամբ:

104. 2018 թվականի ընթացքում գործող համայնքային վերականգնողական կենտրոնների շահառու են հանդիսացել 58 անչափահասներ:

Հարկ է նշել նաև, որ ոստիկանության մասնագիտացված ստորաբաժանման կողմից Կապանի համայնքային վերականգնողական կենտրոն են ուղղորդվել ոչ միայն իրավախախտում կատարած, ստորաբաժանումում հաշվառման մեջ գտնվող, բռնության ենթարկված անչափահասներ, այլ նաև ընտանիքում բռնության ենթարկված և ընտանիքում բռնություն գործադրած 30 չափահաս անձիք: Վերջիններիս նշված կենտրոնում տրամադրվել են անհրաժեշտ հոգեբանական, վերականգնողական և այլ ծառայություններ:

105. Նշված աշխատանքներն ավելի արդյունավետ դարձնելու նպատակով անհրաժեշտ է նպաստել նոր համայնքային վերականգնողական կենտրոնների բացմանը և ակտիվորեն համագործակցել գործող համայնքային վերականգնողական կենտրոնների հետ:

106. Անչափահասների շրջանում իրավական դաստիարակության և իրավական գիտելիքների զարգացման, վերջիններիս հանցագործություններից կամ այլ իրավախախտումներից զերծ պահելու, անչափահասների նկատմամբ կատարվող բռնության դեպքերը բացահայտելու և կանխարգելելու նպատակով մշտապես ՀՀ տարածքում գործող բոլոր հանրակրթական դպրոցներում ոստիկանության անչափահասների գործերով և ընտանիքում բռնության կանխարգելման ստորաբաժանումների ծառայողների ուժերով կազմակերպվում և անց են կացվում տարբեր իրավական թեմաներով զրույցներ և հանդիպումներ: Հանդիպումների ընթացքում ոստիկանության ծառայողների և դպրոցականների միջև ձևավորվում է վստահության մթնոլորտ, որի արդյունքում ոստիկանության իրավասու ծառայողը

հնարավորություն է ունենում բացահայտել անչափահասների նկատմամբ կատարված հանցագործությունների, այդ թվում բռնությունների դեպքերը:

107. Միաժամանակ, նշված հանդիպումների ընթացքում կարևոր է անդրադարձ կատարել նաև ընտանիքում բռնության երևույթին, դրա դեմ պայքարի մեխանիզմներին և այն մարմիններն ու կազմակերպություններին, որտեղ կարող են դիմել բռնության ենթարկված անձինք:

108. Հարկ է նշել նաև, որ տարբեր իրավական թեմաներով /սառը զենք կրելու վտանգավորության, բռնության, ընտանիքում բռնության, թրաֆիքինգի, թմրամուլության և այլն/ պարբերաբար կազմակերպվում են հանդիպում-զրույցների մեկամսյակներ, որի ընթացքում մասնագիտացված ստորաբաժանման ծառայողները հանդիպումներ են ունենում հանրապետության բոլոր հանրակրթական դպրոցների աշակերտների հետ:

109. Անչափահասների շրջանում տարածված արատավոր երևույթների, առավել հաճախ կատարվող հանցագործությունների և իրավախախտումների կանխարգելման, նրանց հանցագործության մեջ ներգրավելու, ինչպես նաև բռնություններից զերծ պահելու նպատակով անհրաժեշտ է նաև պարբերաբար ՀՀ ոստիկանության անչափահասների գործերով և ընտանիքում բռնության կանխարգելման ստորաբաժանումների ծառայողների ուժերով իրենց կողմից սպասարկվող հանրակրթական դպրոցներում, անցկացվող ծնողական և ծնողական կոմիտեների ժողովների ընթացքում անցկացնել զրույցներ: Զրույցների ընթացքում ծնողները կտեղեկացվեն անչափահասների շրջանում տարածված հանցագործություններին, իրականացվող կանխարգելիչ միջոցառումներին, ինչպես նաև զրույցների ընթացքում պետք է անդրադարձ կատարել ընտանիքում կատարվող բռնություններին, դրանց արձագանքման մեխանիզմներին: Միևնույն ժամանակ ծնողները կիրառելվեն, թե ինչ ազդեցություն կարող են ունենալ ընտանիքում կատարվող բռնությունները անչափահասի վարքագծի, դաստիարակության և հոգեկան առողջության վրա:

110. ՀՀ ոստիկանության Երևան քաղաքի և մարզային վարչությունների ենթակա տարածքային ստորաբաժանումների կողմից Երևան քաղաքում և ՀՀ մարզերում, մասնավորապես՝ անչափահասների ժամանցի վայրերում, այգիներում, պուրակներում ստուգայց-շրջագայությունների անցկացումը հնարավորություն կտա կանխարգելել երեխաների նկատմամբ բռնության, աշխատանքային շահագործման դեպքերը, բացահայտել անչափահասներին մուրացկանության մեջ ներգրավող անձանց: Միևնույն ժամանակ, ստուգայց-շրջագայությունների անցկացումը հնարավորություն կտա անչափահասներին զերծ պահել հանցագործություններ կամ իրավախախտումներ կատարելուց, մուրացկանությամբ և թափառաշրջիկությամբ զբաղվելուց:

111. Առաջնային է նաև ոստիկանության մասնագիտացված ստորաբաժանումներում պրոֆիլակտիկ հաշվառման մեջ գտնվող անչափահասների զբաղվածության ապահովման խնդիրը՝ հատկապես ամռան ամիսներին: Հակասոցիալական վարքագիծ դրսևորած անչափահասներն ունենալով ազատ ժամանակ, ոչ արդյունավետ են օգտագործում այն և մեծանում է վերջիններիս կողմից հանցագործություն կամ այլ իրավախախտում կատարելու հավանականությունը:

112. Խնդիրն լուծում տալու նպատակով նախատեսվում է Երևանի քաղաքապետարանի և ՀՀ մարզպետարանի ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների պաշտպանության բաժինների աջակցությամբ, ոստիկանության մասնագիտացված ստորաբաժանումներում հաշվառման մեջ գտնվող անչափահասներին /վերջիններիս ցանկության, ծնողների համաձայնության դեպքում/ ուղղորդել ճամբարներ:

IV. ԵՐԵՎԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ 2020 ԹՎԱԿԱՆԻՆ ՆԱԽԱՏԵՍՎՈՂ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

113. 2020 թվականի ընթացքում իրականացվելու են երեխաների իրավունքների պաշտպանության, նրանց կյանքի որակի բարելավմանն ուղղված միջոցառումներ: Երեխաների իրավունքների պաշտպանության ոլորտում 2020 թվականի տարեկան ծրագրով նախատեսվող միջոցառումները բխում են երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանությունից՝ նրանց խնամքի, բուժման և դաստիարակության համար նպաստավոր պայմանների ստեղծման, ֆիզիկական և մտավոր բնականոն զարգացման, հոգեբանական վերականգնման և արդյունավետ սոցիալականացման նպատակով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ
ՂԵԿԱՎԱՐ

Է. ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ